

Dokument nr. 8:86

(2002-2003)

Privat forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Heidi Sørensen og Lena Jensen

Forslag fra stortingsrepresentantene Kristin Halvorsen, Heidi Sørensen og Lena Jensen om etablering av et nasjonalt senter for genøkologi i Tromsø

Til Stortinget

BAKGRUNN

Geneteknologi er å forandre på arvemassen i en plante, et dyr eller en annen organisme. Det kan gjøres ved å legge til eller fjerne ett eller flere gener. Ved hjelp av geneteknologi kan gener flyttes over artsgrensene, fra en organisme til en annen. Dette er en langt mer radikal teknikk enn tradisjonell avl og planteforedling.

Geneteknologien skaper nye muligheter, men også potensielle farer og risiki. Utfordringen er derfor å styre utviklingen.

Genmanipulering eller genmodifisering brukes blant annet til å produsere matvarer med spesielle egenskaper. Det dreier seg hovedsakelig om tilføring av gener med forskjellige funksjoner. De vanligste genmanipulerte plantene er planter som tåler sprøytemidler, eller har giftige egenskaper som gjør at planten selv dreper insekter, og dermed reduserer behov for sprøytemidler. Genmanipulert mat omtales som genmat.

Usikkerheten ved bruk av genmanipulerte produkter i naturen er meget stor. For eksempel viste det seg at den berømte amerikanske Monark-sommerfuglen ikke tåler pollen fra genmanipulert mais som produserer insektgift, noe ingen var i stand til å forutsi. Kritikere av genmanipulering har argumentert med at det er behov for å vente med å sette ut genmanipulerte planter i naturen, og til å bruke genmanipulerte planter til mat til man vet mer om dens konsekvenser for mennesker og miljø.

Når det gjelder genmat og eventuelle følger for mennesker som spiser den, er også usikkerheten stor. Produsentene av genmat hevder at det ikke er noen grunn til å tro at maten er skadelig for mennesker, men det er gjort svært få uavhengige undersøkelser som bekrefter eller avkrefter dette. De få forsøkene som er gjort på effekten av genmat på dyr (førforsøk der mus har fått genmanipulerte poteter) er imidlertid urovekkende.

Tilhengerne av geneteknologien argumenterer med at endringene som gjennomføres ikke kan ha negative følger ettersom gener ikke kan overføres ved fortæring, men utelukkende gjennom reproduksjon (vertikal overføring). Nyere forskning indikerer imidlertid at bildet ikke er entydig, men at gener faktisk kan overføres horisontalt fra organisme til organisme.

Dette er noe av bakgrunnen for at det er foreslått et ti års moratorium på bruk av genmanipulert mat.

En av årsakene til at det ikke har vært utført undersøkelser av genmatens følger på mennesker og miljø er svake krav fra myndighetene, spesielt i USA og EU. Dette er imidlertid i ferd med å endre seg. EU vedtok i oktober 2002 et direktiv (*GMO direktiv 2001/18/EC*) som vil kreve en mer omfattende risikovurdering av all ny genmat som kommer på markedet. Dette vil medføre et stort behov for kompetanse innen testing av genmat.

Det Norske Veritas har begynt å se nærmere på dette som et område der bedriften kan øke sine aktiviteter, først og fremst gjennom sertifisering.

Forskning på genmanipulering og teknologiens effekt på miljøet vil ha en positiv og viktig sideeffekt. Det vil medføre økt forståelse for fundamentale prosesser i naturen gjennom innsikt i det økologiske samspillet. Dette vil gjøre oss bedre i stand til å ta vare på den genetiske arven og det biologiske mangfoldet, og gi oss større forståelse for følgene av introduksjon av nye arter.

Markedet for kompetanse innen området genteknologi og miljø er stort. Økende krav til testing og risikovurderinger knyttet til bruk av genmanipulerte produkter vil medføre økt kommersiell anvendelse av forskning og kompetanse. Uavhengige laboratorier med stor kunnskap og troverdighet nasjonalt og internasjonalt er etterspurt både hos næringsliv, kontrollmyndigheter og organisasjoner. Det vil dessuten være stort behov for konsulent-, opplærings- og kursvirksomhet. Kommersialiseringen må imidlertid ikke sette forskningens uavhengighet og troverdighet i fare.

Erfaringer fra Finland viser tydelig at en målrettet satsing på næringsutvikling gjennom et samarbeid mellom forskningsmiljøer, statlig finansiering og næringsliv kan ha meget gode resultater. Det er god grunn til å tro at en målrettet innsats på forskning og kommersialisering av kompetansen innen området genmanipulering og effektene på både menneske og miljø, kan ha meget positive ringvirkninger både lokalt, regionalt og nasjonalt.

En økt satsing på området genteknologi og miljø krever statlige bevilgninger. I tillegg er det viktig at saksområdet prioriteres og gis betydelig oppmerksomhet når det gjelder høyere utdanning, både innenlands og gjennom samarbeid med universiteter i andre land.

Det finnes lite uavhengig genteknologiforskning. Svært mye av kompetansen innen genteknologi og eventuelle følger for mennesker og miljø befinner seg i bedriftene selv. Dette er uheldig av flere grunner. Myndigheter som skal kontrollere genmaten må ha kompetanse som kan måle seg med de kommersielle aktørene, og det er også en betingelse for god forskning at den ikke er i noe avhengighetsforhold til kommersielle aktører.

Genmanipulering er en ung teknologi som kan ha store følger for den økologiske balansen og den menneskelige helse. Forskning innen området genteknologi må derfor ikke fokusere utelukkende på teknologien selv, men også i en bredere sammenheng hvor også den økologien teknologien opererer i inkluderes. Dette er viktig i lys av de irreversible følgene det kan ha å spre gener til reproduserende arter.

Dette er viktige argumenter for å bygge opp bredt anlagt nasjonal uavhengig forskningskompetanse.

Norge er et land som er godt posisjonert for å ut-

vikle og etablere kompetanse innen området genmanipulering, genmat og dets effekt på mennesker og miljø, samt kommersialisering av kompetansen. Bakgrunnen for dette ligger i en kombinasjon av flere ting. Norge har stor troverdighet etter offensivt og konstruktivt arbeid i internasjonale forhandlinger om biologisk sikkerhet (*Cartagena-protokollen om genmanipulerte organismer til konvensjonen om biologisk mangfold*). Samtidig har Norge en holdning til genmanipulerte produkter som er basert på føre-var-prinsippet. Norge har også en avansert genteknologilov, og var tidligst ute i Europa med å kreve at alle genmanipulerte matvarer skal merkes.

Norge har også et faglig miljø innen området allerede som både kan og bør bygges ytterligere ut, og gis økt status. Stiftelsen Genøk er etablert i Tromsø i nær tilknytning til det øvrige forskningsmiljøet i byen. Hovedområdet til stiftelsen er å drive forskning, informasjon og rådgivning i forbindelse med anvendelse av genteknologi og genmanipulering, samt å utvikle metoder for risikovurdering i forbindelse med anvendelse av teknikken.

Norge bør derfor ta ansvar for kunnskaps- og kompetanseoppbygging på dette feltet. Dette gjøres best ved opprettelse av et uavhengig nasjonalt forsknings-, kompetanse- og rådgivningssenter, tverrfaglig og multidisiplinært med nær tilknytning til andre lands kompetansetilbud. Tromsø er et naturlig sted å lokalisere et slikt kompetansesenter grunnet den allerede etablerte stiftelsen Genøk, samt nærheten til forskningsmiljøet innen marin bioteknologi.

FORSLAG

På denne bakgrunn fremmes derfor følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber Regjeringen om at det etableres et nasjonalt kompetansesenter for genøkologi, med ut-spring fra det eksisterende Instituttet for Genøkologi, Genøk, i Tromsø.

Stortinget ber Regjeringen utrede struktur, tilknytningsformer og finansieringsbehov og fremme forslag om senteret i statsbudsjettet for 2004.

17. mars 2003